

О.М. БОРОДИНА, д-р екон. наук, проф., член-кореспондент НАН України,
завідувачка відділу економіки і політики аграрних перетворень,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна,
e-mail: olena.borodina@gmail.com,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9937-5907>

НЕОРДИНАРНИЙ ПОГЛЯД НА СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У СВІТЛІ АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Приватизація земельних угідь, запровадження їх ринкового обороту, що супроводжується змінами традиційних форм землеволодіння і землекористування, є неодмінним конструктом політики структурної адаптації, спрямованої на забезпечення високої економічної ефективності використання ресурсного потенціалу країни. Якщо процес вибору політики трансформації земельних відносин здійснюється в контексті визначення кінцевого вигодоотримувача — селянина, то, як доводить історія розвитку аграрних систем і відродження знедолених верств населення, залучених у сільськогосподарське виробництво, проведення земельної реформи створює надзвичайно важливе підґрунтя для подальшого соціально-економічного розвитку країни. Це дістає своє відображення, з одного боку, у швидкому зменшенні рівня концентрації земельних ресурсів та зниженні показників бідності в сільській місцевості, а з іншого — у позитивному впливі на піднесення сільського господарства в цілому та на виробництво якісних і безпечних продуктів харчування зокрема. З історії аграрних відносин можна дізнатися про основні дати тих чи інших подій у сфері земельних відносин, державних діячів-реформаторів, соціальну базу перетворень, на чію користь були здійснені ті чи інші нововведення.

Проте в численних вітчизняних наукових працях не завжди системно і послідовно виокремлено історичні передумови та етапи здійснення аграрних реформ на території нашої держави в сучасних кордонах, поневоленої різними метрополіями в контексті відповідності земельних відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил аграрного сектору. Поза увагою залишалось те, як еволюційні зміни й революційно-репресивні перегини впливали на майновий стан селянських господарств, формування середнього класу на селі, розвиток місцевого самоврядування, реалізацію людського,

Ц и т у в а н н я: Бородіна О.М. Неординарний погляд на сучасні трансформації земельних відносин у світлі аграрної історії України. *Економіка України*. 2020. № 6. С. 96—98.

соціального та природно-ресурсного потенціалів аграрної сфери, суспільно-політичний і соціально-економічний устрій держави в цілому.

Рецензована монографія [1] значною мірою дає відповіді на ці та інші гострі запитання. Її автори досліджують реальні внутрішні виклики і зовнішні загрози в разі поспішного запуску олігархічної моделі ринку земель, нав'язаної міжнародними кредиторами на замовлення рентоорієнтованих бізнесових груп і глобальних спекулянтів, яка брутально ігнорує конституційні права українського народу та інтереси українського селянства.

З урахуванням історичного досвіду економічних реформ в Україні та теперішньої макро- і мегаекономічної ситуації в монографії обґрунтовано спростовується обіцяна нинішніми ініціаторами перетворення сільськогосподарських земель на звичайний товар «манна небесна» у формі додаткового приросту ВВП, інвестиційного буму, доступного кредитування малих і середніх підприємств, створення додаткових робочих місць у сільській місцевості та інших благ.

Автори не обмежуються критикою нинішньої деструктивної та недалекоглядної аграрної політики. Вони наводять різні моделі можливого ринкового обороту прав на земельні ділянки. Для кожної з них розкрито як позитивні, так і негативні наслідки за критеріями збалансованого сільського розвитку й основних рентоотримувачів від їх запровадження. Запропоновано дороговкази поетапного завершення земельної реформи на коротко-, середньо- і довгострокову перспективи, її цілі та очікувані суспільно прийнятні результати.

Звичайно, окремі положення та висновки можна піддавати сумніву за суб'єктивність оцінок у висвітленні селянських збройних повстань 1921—1923 рр. і 1929—1931 рр., які були жорстоко придушені російськими військами за підтримки місцевих більшовиків і сільських люмпенів. Ґрунтовніше можуть бути висвітлені політичні й соціально-економічні передумови, що призвели до «чорних» переділів панських латифундій, російсько-більшовицького терору серед українських селян, голодоморів і експропріації їхнього майна у 1930-х роках та утвердження на тривалий час колгоспно-радгоспного устрою.

На нашу думку, користь даної наукової праці полягає в тому, що вона є злободенною на вістрі конфлікту інтересів великого капіталу та малих і середніх підприємств, у який втягнуто всі верстви українського народу. Отже, має бути затребуваною не байдужими до селянського питання представниками громадянського суспільства та неурядових організацій аграрної сфери, новою генерацією проукраїнських політиків, молодими вченими і науково-педагогічними працівниками, усіма, хто прагне опанувати і, головне, зробити висновки з кривавих уроків нашої аграрної історії.

Іронія долі полягає в тому, що реалізація в Україні земельної політики, орієнтованої на лібералізацію її ринкового обороту, призвела до ще більшого нагромадження проблем, на вирішення яких і була спрямована.

Рецензована монографія є ще одним важливим кроком у напрямі суспільного усвідомлення того, що політика розвитку земельних відносин повинна виходити з контексту і реалій конкретної країни, а не брати за основу імпортовану ідеологію, яка слугує на користь короткостроковим політичним мотивам купки тих, хто тимчасово захопили владу в країні для розпродажу української землі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Ходаківська О.В., Могильний О.М.* Селянське питання — від общинного землевладіння до експансії агрохолдингів : моногр / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». — К. : ННЦ «ІАЕ», 2020. — 184 с.

Рецензія надійшла 25.02.2020

REFERENCES

1. Khodakivska O., Mogylnyi O. The Peasant Question — from Community Tenure to the Expansion of Agricultural Holdings. National Science Center «Institute of Agricultural Economics». Kyiv, NSC «IAE», 2020 [in Ukrainian].

Received on February 25, 2020

Olena Borodina, Dr. Sci. (Econ.), Professor,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Head of the Department of Economics and Forecasting of Agrarian Reforms,
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine,
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

AN EXTRAORDINARY LOOK AT MODERN
TRANSFORMATIONS OF LAND RELATIONS
IN THE LIGHT OF THE AGRARIAN HISTORY OF UKRAINE

The reviewed monograph largely provides answers to the following acute questions: What were the historical preconditions and stages of agrarian reforms on the territory of our state within modern borders? How did evolutionary changes and revolutionary-repressive changes affect the property status of peasant farms, the formation of the middle class in the countryside, the development of local self-government, the realization of human, social and natural resources of the agricultural sector, socio-political and socio-economic structure of the state as a whole? Its authors explore the real internal challenges and external threats of the hasty launch of an oligarchic land market model imposed by international creditors at the behest of rent-seeking business groups and global speculators that brutally ignores the constitutional rights of the Ukrainian people and the interests of the Ukrainian peasantry.

There are various models of possible market turnover of land rights. For each of them, both positive and negative consequences are revealed according to the criteria of balanced rural development and the main tenants from their introduction. Guidelines for the gradual completion of land reform for the short, medium and long term, its goals and expected socially acceptable results are proposed.

Keywords: *land privatization; concentration level of land resources; rent-oriented business groups.*